

HETILAP.

Gazdászati, müipari és kereskedelmi folyóirat.

Megjelenik hetenkint egyszer
Szombaton másfél iven.

Ára három óra helyt 2 f. —
Postáni szétküldéssel 2 f. 20.

Jelentések ára soronkint 3 p. kr.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS A

HETILAP 1853-k évi folyamára.

Azon szomorú helyzetbe jutánk, mikép Erdély lapirodalmát egyedül e lap képviseli. Lapunk köre egy politikai lapé után mindjárt a legtágosabb lapirodalmi kör. A szerkesztőség a rövid idő alatt mindent elkövetett, hogy a lap kijelölt egész hatáskörét elfoglalja; de bevalljuk, mikép nekünk is maradtak fenn kívánandóink.

Azonban azon kedvező helyzetbe jöttünk már, mikép olvasóinknak oly lapot biztosithassunk, milyent méltán várhatni. Gondunk lesz, hogy a gazdászati, müipar és kereskedelmi szak-czikk mellett mind azt adjuk, mi a lapot érdekessé, változatossá teheti; különös figyelmet fordítandunk a haza ismertetésére.

Felkérjük azért t. cz. hazánkfiait, nézzék e lapot azon szempontból, melyből magyar embernek nézni kell. Mi megteszszük a magunkét, s igen sajnálnók, ha Erdély félmiliónál több magyarja, mely a forradalom előtt három négy lapot megbira, nem mutatna anynyi életmeleget nemzetisége ez egyetlen közlönye iránt, hogy e lap fenállhasson. Igen sajnálnók, ha ez év sirja lenne a Hetilap-nak; vele együtt a lapsajtó fáklyája e szép hazában, ez erőteljes nemzet között ismét kialunnék.

Előfizetési ár: 3 óra helyt 2 ft. --

vidékre postaszétküldéssel 2 ft. 20 kr.

6 óra helyt 4 ft. — vidékre 4 ft. 40 kr.

A szerkesztőség.

Tartalom: Gazdászatunk bajai és teendői. — Útaink érdekében. — Harcz az iparvilágban. — Az alvinczi bolgárok és morvák. — A m. óvári gazdasági tanintézet. — Kolozsvári napló. — Hírűzér. — Elegytár. — Piaczi árak.

Gazdászatunk bajai és teendői.

III.

Ha gazdászatunk bajait s ezek nyomán teendőit vizsgáljuk, rábukkanunk bajaink legnagyobbikára és teendőink leghatalmasabb gátlójára a szegénységre, minek meglehet, hogy mi magunk is vagyunk egyrésről okai, de legnagyobb részben mégis a körülmények hozták nyakunkra.

Erdély ha nem is volt oly dús ország, minő lehetett volna a természet által ráruházott kincesknél fogva, de legalább azokat, kik a földbirtok igen nagy részének tulajdonosai, a bir-

tokos osztályt általában szegénynek sem lehetett mondani, s ez előtt csak egy fél évtizeddel is, ha saját érdekeikben elővigyázók valának, tetemes gazdasági javításokat megbirtak volna.

De a mit akkor tehettek volna, az már most lehetlenné vált reájok nézve; egy pár év eseményei évtizedekkel lökte hátra őket s általok az erdélyi gazdászatot. Az átéltek zavarok semmit sem sujtottak oly keményen és pusztítólag, mint épen azon osztályt, melynek a földbirtok teszi vagyonsági tőkét. Miután az urbériség megszüntetése csaknem minden munkaerejétől megfosztotta, bekövetkezett a polgárháboru, mely a jószágokat, kivált a nagyobbakat, országszerte megfosztotta csaknem az egész investitótól; erre következett a három év előtti leverő pénzkrisis; később pedig az elvileg nagyon igazságos, de a jelen gyakorlat s az ország gazdászata, müipara és kereskedelme jelenlegi pangó álla-

pota mellett terhes köztelherviselés. Mind ezen tényezők származata természetesen nem egyéb, mint mit e rideg szó „szegénység“ magában foglal.

A terhes körülmények már most érzékitve állítják szemünk eleibe, a mit egyébiránt már régen átláthattunk volna, hogy a szokásos, ős apáinktól öröklött gazdasági mód nem elégíti ki többé nyakunkra nőtt szükségünket; az élet megsokasult terheit nem egyensúlyozza gazdaszatunk jövedelme. Érezzük, hogy jószágainkat jövedelmezőbbekké kellene tenni. Ámde a jószág jövedelmeit okos beruházások emelhetik, ezek pedig pénzt igényelnek; a föld kisajtott termőerejét a takarmány szaporítása alapján emelendő szélesebb marhatenyésztés adhatja vissza; az elveszett munkaerőt gazdasági gépek, munkakönyvitő eszközök kárpótolhatják; ámde mind ezek előállítására üzleti tőke szükséges.

A kereskedőnek hiában van jó piacza, életpályájához kedve, értelme, ügyessége és szorgalma, ha hiányzik az üzletéhez kellő pénzalap, soha sem fog boldogulni; valamint az iparos sem küzdheti ki magát minden szakismeret s munkamegrendelés mellett sem, ha hiányzik az üzleti tőke, mely őtet a kellő beruházásokra képesítse. Ez a gazdaszattal sines különben.

Erdélyben a birtokosok üzleti tőkéje legnagyobbára az urbéri szolgálatból állott; s azzal együtt el is vészett. A kárpótlást ugyanazon törvényhozás, mely ez üzleti tőkét elvette, a nemzeti becsület védpaizsa alá helyezte. Azon védpaizs, mely e nagy veszteség kárpótlását garantirozza, jelenleg a m. kormány kezei közé van letéve, s épen azért igazságszeretete s jóakarata azon biztos reményre jogosít, hogy miután a birodalom megsokasult kiadásai tágultak, mezei gazdaságunk ezen életkérdését — a kárpótlás elintézését, legsürgetőbb teendői élére tüzendí. A mezei gazdaszat minden tekintetben a legtöbb áldozatot hozza az álladalomnak, s a m. kormány bölcsesége bizonyosan nem fogja engedni, hogy vérző sebeiben sokáig haldokoljon.

A kiosztani szokott „kárpótlási előlegezés“ minden esetre a m. kormány segitene akaró készsége jeléül tekintendő; de meg kell vallanunk, hogy az által lényegesen egyáltalában nincs segitve a gazdaszaton; legfennebb csak képesítve van a birtok az álladalom által igényelt kiadások fedezésére. A gazdaszat égető szükségéhez képest az csak cseppentett csepp a lázas szenvedő égető szomja enyhítésére, csak morzsa az éhező gyomornak. A gazdaszat felüdülése s izmos életre derülése gyökeresh segitség után sovárog.

Az elvesztett urbériség ha egészben kárpótolva leendene, igaz, nagyot segitene a földbirtokon; a kellő munkaerő fedezésével a gazdaszat organismusában megbomlott vérkerengést meglehet kerékvágásba hozná; de hogy izmos, erőteljes egészszé fejlődjék, azt nem eszközölhetné. Az urbériséget vészett, tehát kárpótlást igénylő, sovárogva váró osztály az országnak gazdailag művelt földéből igaz nagy mennyiséget bir; mindazáltal a mivelés alatti földnek két harmada mégis oly kezek közt van, kikre az urbéri kárpótlásból közvetlen semmi sem háromlanék, s így gazdaszattuk emelésére, a jövedelmet szaporító beruházások megtételére ez úton semmit sem nyernének. Hogy pedig az ilyeknek is, s mondhatnám főkép az ilyeknek mily nagy szükségök van üzleti tőkére, arra annak, ki hazánk kis birtoku osztályát, az ugynevezett földműveseket ismeri, nem kell bizonyítgatás. Pedig az ilyek osztálya a gazdaszat pangó állapota mellett legbamarább kihullhat az álladalom activ tőkéje sorából s esik a passivák rovatába.

Nem tagadjuk, mikép az álladalom érdekében minden egyesnek kötelessége, a reá báramló méltányos igényeket híven teljesíteni; de az álladalomnak is szintugy megvannak a maga kötelezettségei az egyesek irányában; jelesen gondoskodni arról is, hogy az egyesek saját jóllétüket becsületes szorgalom útján eszközölhessék; gondoskodni, hogy az álladalom élőtőkéje zavarba ne jöjjön.

Erdély népességének négyötöd része, a földmivelésre támaszkodó nagy sokaság anyagi érdekeire nézve zavarban van; elsőtől utolsóig mindenik a pénzhiányra panaszol, s a kopogtató inségtől remeg. Nincs üzleti tőkéje és mégis gazdaskodnia kell; eladja gabonáját, el marháját nem akkor, mikor illő árát kapván, magán segíthetne, hanem mikor a szükség parancsolja. Eladja őszszel, mikor a katonai év vége az adóért utoljára szólitja fel, hogy tavasszal két áron vegyen mást helyette; eladja, hogy a speculánsoknak használjon s magának kárt csináljon.

E baj a családokban most vagy utóbb bizonyosan az álladalmat is sujtja. E bajból a gazdaszattot, ha csak elestét nem akarjuk, ki kell rántani. Az útát és mentő módot nem bajos kitalálni, mitán erre más országokban, jelesen Porosz- és Bajorhonban a hitelbankok felállításában eleven példa áll előttünk.

A m. kormány a legközelebbi időkben az iparosok számára a hitelbankok felállítását nem csak az egyesek, de a birodalom érdekében is üdvösnek találván, megrendelte. A birodalom

több tartományaiban az ipar, nálunk még a gazdaszat is igényli a hasonló segélyt; s miután a hitel alapja sehol sem oly biztos és könnyen kimutatható, mint a gazdaszatnál; miután az álladalomnak semmi sem hoz több áldozatot, mint a gazdaszat; miután nálunk semmiféle segély sem oly általános jótékonyaságu, miat a mely a gazdaszat érdekében történik: hiszszük és reméljük, hogy a m. kormány átlátva a gazdaszat számára is felállítandó hitelbank országos jótékonyaságát, annak létrehozását sürgető teendői közé számítja.

A midőn mérsékelt kamat mellett minden gazda kaphat biztos kölcsönt anynyit, mennyinek biztos alapot tud mutatni, akkor gazdaszatunk szebb jövője küszöbén átlépend. Mi várunk és reménylünk.

Útaink érdekében.

III.

Ha az ember látja a fels. kormánynak fardhatlan törekvésit, hogy az országban jó utakat teremtsen elé, akkor valóban megfoghatlan, hogy némely kerületben lévő tisztviselők oly keveset gondolnak a kormány és ország érdekeiről, s néha még ezeket tulajdon kényelmöknek feláldozzák; mert nem ott készítnek utat, hol a kereskedés kívánja, hanem isten tudja miféle eszméből készítették azt. Ily megengedhetlen tevéketlenségben van a Kis-Küküllő völgye, pedig egy vidéknek is nagyobb érdekében nem állana, mint a régi Küküllőmegyének, hogy az udvarhelyi főkerület, Balavásártól a fejérvári kerület széléig, a széplaki határig, megcsináltatná az utat, melynek hossza nem több mint 6045 öl, s ezen rövid vonal által egybe volna kötve a volt Küküllőmegye a parajdi sóbányával, a a honnan kénytelen sóval élni, s ezen rosz út miatt azt gyakran nélkülözni kénytelen.

Ezen út köti össze megint volt Küküllőmegyét a székelységgel, ezen útan hordja a székelység ki ezen kerületnek borát s gabonáját, s hordja be fanémüit, s így ezen út ezen kerületnek valódi életere; mert csak borából, s gabonájából szerezheti meg a lakosság élelmét és adóját, s még is ezen másfél mérföldnyi utat nem tartják érdemesnek megcsináltatni. A másik legelhanyagoltabb út volna a Szeben-M. Vársárhelyi vagy is bukovinai vonal, mert a Segesváron keresztül vivő posta-utat nem lehet szeben-bukovinai vonalnak nevezni, miután 76,170 ölet teszen, a Szebenből Gálfalván keresztül Vársárhelyig lévő útvonal pedig 54,862 öl, és így 21,308 öllel kevesebb, mint a Segesvár felé való.

Még is ezen vonal nem tudni mi ezélből a legnagyobb elhanyaglásban sinlődik. Szelindektől elkezdve Medgyesig, s onnét Nyárádtőig igaz hogy ki van sánczolva, azaz a földet sárba dobták, s ezt már csinált útnak nevezik. Ezen útnak megcsináltatásával két fő dolog nyerődnek meg, mert így Szeben Vársárhelylyel, mint Erdélynek egyik főbb pontjával, közelebbi és olcsóbb egybeköttetésbe jönne; másfelől pedig a Kis-Küküllő völgye Kis-Kendtől kezdve egész Balásfalvaig 10 $\frac{1}{2}$ mértföld hosszúságra, és annak egész környéke nem lenne kénytelen postát nélkülözni. Balásfalváról Fejérvárra csak egy nem rendezett posta jár, s így az egész Kis-Küküllő völgyin elkezdve eredetitől fogva egész a Marosbai folyásáig egyetlen egy postajárás vágja keresztül a völgyet, azaz a kis-kendi. Erdélynek egyik legszebb, legtermékenyebb és legnépesebb völgye mért van a sorstól rá kárhóztatva, hogy járhatatlan utakba sülyedjen, és minden közlekedést könnyebbítő módoktól el legyen rekesztve? valóba érthetetlen! — Igen is nagyon érdekében állana ezen ország részének, ugy a kereskedésnek és postalénak, hogy Medgyestől Marosvásárhelyig, és Balavásártól Fejérvárig egy csinált út rakattassék, és postavonaloknak határozottassanak, mert akkor több mint 80 helység nem lenne elzárva a postának jótéteményeitől, és nem lenne kénytelen több mértföldnyi távolságra költségesen postára járni. — Képzetemben hallom már azon ellenvetést, hogy könnyü utakat ajánlani, csak lenne mód és kéz, mely azokat megcsinálja; de ez most nem lehet ellenvetés, midőn minden évben, minden gyalogszeres, vagy is marhátlan ember az országutakan, s így a közlekedési utakat ide nem értve, felső kormányi rendelet következtében 6 gyalog napszámot köteles tenni, és minden jármás vagy hámos marháért 2 napot, vagy egy-egy napot egy pengő forinttal megváltani. Ezen roppant egybegyülő napszámot fordítsák ezédirányosan, és csináljanak az ország érdekében lelkiismeretet, akkor haladni fog a munka, s Erdélyt egy két évek alatt jó utak fogják keresztül vágni, s a nép áldani fogja a kormányt. De ha azzal a móddal fogják folytatni az útcinálást, mint most viszik nagyobb résziben az országnak, ugy évtizedek mulva is a rápazarolt napszámok mellett, ép oly rosz úton fogunk járni mint most. Mert a csináltatás nagyobára azon útvonal kivéve, melylyen Ő Felsége járt, miből áll? abból, hogy kirendelnek több száz embert egy csomóba útcinálni, s ezek mennyit, s miképen dolgoznak, arra csak a Mindenható ügyel.

Harcz az iparvilágban.

Ha, a mint állítják, az egyes ember története kicsinyben az egész emberiség történetét állítja előnkbe, ugy bizonyára egyes iparág története is az egész iparvilágét tükrözi vissza. Ennélfogva hogy felfoghassuk, mi jelenleg az ipar és minő jövőendő vár reá: minket illetőleg nincs egyébre szükség, mint valamely iparág fejlődését előadnunk. Mi a könyvnyomást választjuk, a mely egy időben a kézírású másolást épen ugy juttatta tönkre, mint juttatják most a gépek a kézmunkát. A másolók régen épen oly nagy számmal voltak, mint jelenleg a fonók és kötők. Ezen másolók minden áron el akarták hitetni a világgal, hogy a kézzel irt betű és könyv sokkal nemesebb és jobb, mint a nyomott, épen mint napjainkban képzelik, hogy a kézzel font fonál sokkal jobb, mint a gépen font. A nyomtatott biblia, azt állíták a másolók, nem bírhat akkora becsesl, mint a kézzel irt, s ha történetesen a bibliában oly kifejezés fordult volna elé, mint a törökök koránjában, t. i. „nevemet ne véd betűkbe“ a győzelem kétségen kívül a másolók részére ütött volna ki, mint épen a törököknél. De az első könyvnyomók meg tudták nyerni az egyház kegyét, minthogy mindenek előtt egyházi könyveket nyomtak, melyek később utat nyitottak másszerű munkák nyomására is. Ezen az úton, igaz, oly munkák is jöttek napfényre, melyeknek jobb lesz vala, ha nem születtek volna, de ki tilthatja meg, hogy a búza közé konkoly is ne jöjjön. Volt olyan osztály is, mely minden erőből ellenezte a könyvnyomásnak, mert ennek kezei közül saját érdekei ellen fegyverek kerültek ki. A másolók a könyvnyomás gyermekkorában, míg a papírgyártás is nem születék, fenn tudták magukat tartani; de mihelyt a nyomtató papírt gyárszerűleg állíták elé s így a gyors-sajtó útja is egyengetődni kezd, a dolog egészen más alakot öltött magára. Mert ezen találmány oda fejtette az ügyet, hogy az egy nap alatt nyomott 500 iv lassanként 2—4000-re hágott, napjainkban pedig annyira ment ez ügy, hogy most egy nap alatt 40,000-szer többet nyomnak, mint a könyvnyomás fiatal korában.

Mind ezekből tisztán láthatni, miszerint a régi kéz-sajtók épen oly kevésé versenyezhetnek az új gyors-sajtókkal, mint épen a mi fonó aszszonyaink orsói a fonó-gépekkel, melyek egy fonalszál helyett egyszerre ezereket perrgetnek le, vagy mint csíki cséplőink hadarói a cséplő-gépek gyorsaságával.

Nem rég ezelőtt Angolhonban az oly főnögyár, mely 100 lóerővel és 100 ablakkal dolgozott, szép hasznot hajtott. Most az oly főnögyár, mely legalább 500 lóerővel s ugyanannyi ablakkal nem dolgozik, nem állhat fenn. Ezen egyetlen példa elég világosan mutatja, mily utat követ általában a kifejlett ipar, s minő utat kell azoknak is követni, kik vele akarnak haladni.

Erdély s jelesen Brassó a dunai fejedelemségekbe nem csekély mennyiségű hazai gyártmányt, üveget, papírt, palaczkot stb. szállított; most már haszonnal nem szállithat többé. Angolhon gépei a mi kézmiveseinket megverték s vissza kellett vonulniok.

Mindenek előtt tisztába kell jönnünk az iránt, miszerint a mai világban egyáltalában lehetetlen a kézmunka mellett fennállani az ipar mezején; a házi ipar ezután bajosan biztosítja az anyagi jólétet; a ki ezen állítás igazságát át nem látja, az körülbelől azt hiszi, hogy a kézzel írás-másolás győzelmesen versenyezhet a gyors-sajtókkal.

Eleink, ugyszólva teremtettek, korunk ujja teremt. Eleink kevés kézíráttal bírtak, most minden munka számos példányokban jelenik meg; ők mondhatni csak az összeadást tudták, korunk a szorozás mesterségét is érti; korunk az előállítás legmagasb potentirosásától sem ijed vissza.

Angolhonban és Amerikában a legnagyobb-szerű gyárat látja az ember, melyek mind csak egyetlen egy cikket állítanak elé, jelesen pedig oly cikkek, melyek a nagyszerű gyártásra kiválólag alkalmasok. Az európai szárazföldön pedig többnyire mindenütt csak kisszerű gyárakba szorítkoznak s igen hihető, hogy azokban ugy járnak, mint az üvegbe szorított pók, magukat fölemésztik. Amott nagyok, erősek és hatalmasok lesznek, mert csak egyfélében akarnak nagyot előállítani; az európai szárazföldiek pedig mindenhez kapnak, hogy egyben se állithassanak elé nagyot.

A ki erejét öszszeszedi, az fog győzni az iparvilágban ugy, mint a harcmezéjén a felett, a ki csak oldalog, s itt is amott is nagy dolgokat akar kivívni.

A mi iparosaink ha annyira mehetnek, hogy a szerencsét hajon csiphetik, falbarugják az ipart, mezei jószágot vagy városi házat vesznek, hogy hitők szerint kényelmesebben éljenek, s az iparágának még a porát is leverik lábaikról.

Az ámerikai és angol iparosok egészen más nézetben vannak. A szerencsével járó iparághoz mind végig hívek maradnak, egész életöken át

javitgatni igyekezzenek, hogy benne és általa maradékaiknak is szerencsés örökséget hagyhassanak hátra.

Valójában semmire sincs nagyobb szükség, mint erősen meggyőződni az iránt, hogy az iparvilág ereje és hatalma a gépekben rejlik, valamint a harc mezéjén a győzelmet a tüzéség dönti el, és a győzelem az erősebb hadosztály részére hajlik.

A kéz ügyessége és taktikája, mely régebb az eléállítás és rontás mesterségében oly nagy szerepet játszott, a gépek előtt nem állhat meg többé. Ezért a béke és háboru eszközei ugyanazok minden mivelt népeknél; s ha ezt eddig elé nem tudtuk, a londoni iparműkiállítás megtanithatott. A győzelem csak egy számtani feladat megoldása; botokkal, öklözéssel, lándsával lehetlen egy ágyutelepet meghódítani. Épen így százezer fonóaszszony sem képes egy fonó- vagy csipkegépet visszazaverni, még azon esetben sem, ha a gépet szétrombolnak, mert a gép olyan mint a hydra, ha egy fejt levágják, még több nő helyibe.

Az iparvilágban a készítmény anyaga, a mozgalom sokasága és gyorsasága tesz mindent, mint épen a harcban. A vivás mestersége és fegyver a kártácsok zápora ellen keveset tehet, épen mint a gépek ellen az ügyes kézfogás és ipartitok.

Mind ezekből önkényt következik, hogy ha az iparosság akármely ágában felakarunk vergődni, javított eszközök, gépek után kell látnunk.

Azon vigasztalás, hogy a gépes országoknak több pénzök van, tehát velök a verseny lehetlen, semmit sem használ. A tökepénz ugyszólva világpolgár, és oda foly, hol jó alkalma van kamatozni. S mivel nem csak nálunk, de az europai continens többi részeiben is az iparkörülményei a pénzbefolyásra kellő alkalmat nem nyujtanak, természetesen ott marad, a hol van.

Ezen okoskodás: ajánlkozó körülmények tápanyagul szolgálnak az iparnak, az ipar a népet jóllétre segíti, s ez a függetlenség hajlamát kelti fel; tehát az ily körülményeket mostohákká kell átalakítani, nagyon kárhozatos.

Az alvinczi bolgárok és morvák.

Alig van helység hazánkban, hol a földbirtokkezelés sajátságosabb phasisakon ment volna keresztül, mint Alvinczen; de alig van oly helység is, melynek birtoklási története kevesebbé lenne ismeretes, mint Alvinczé. Lehetnek, kik

ottan communismus nyomát gyaníthatják, mi teljesen aaptalan: innen igen korszerűnek vélem néhány ide tartozó jegyzetet közleni.

Alvincz ma uradalmi főhely, s a fejevári káptalan birtoka. Régen alladalmi jószág, s több adományozáson ment keresztül. Fejevár, a régi idők fővárosa közelében fekvén, a fejedelmi kegyenczek kezein, vagy az alladalom kezén látjuk.

Alladalmi természetete s a fővároshoz közelsége miatt, két Erdélybe szakadt népfaj települési helye volt, s az ma is, menyinyiben e két népfaj utódai földbirtokhoz kötött kiváltságokat bírnak. E két népfaj a bolgár és morva, azon két iparos telep, melyről adatokat kívánok közleni.

A bolgárok, kik ide telepedtek, 1690-n jönnek be Bulgáriának Ciprovacz, Copilovac, Zellesna, és Klisina nevű városaiból. Nem jó szántókból jönnek, hanem török üldözés elől. A jámbor bolgárok az erdélyi történetben ismeretes Tököli Imrét, mint törökföldi menekültet s erdélyi trónkövetelőt el akarák fogni s kézbe adni. A porta, ki azon gondolatban élt, mikép Tökölivel az erdélyi fejedelemségre kilátása van, s így hazánkat tovább is igazhatja: a Tököli elleni merényben önmaga iránti felségsértést látta. Honnan közülök sokat megfogata, s kik életüket szerették, családostul futásban kerestek menekülést. Ugy menekült Erdélybe mintegy 500 család, hol előbb falukon elszóródva éltek, mignem I. Leopold fejedelmünk Alvincz s a vele egy hatóság alatti Borberekre telepíti őket, s 1700-ban kiváltságokkal ellátta. E népfaj, menyinyiben egyenesen a gubernátorhoz fellebbezte perét, külön nemzetiség magvait hordá keblében. Azonban jött a Rákóczi-forradalom, nagy részök Oláhországba ment, úgy hogy a Benkő idejében már csak 14 telket bírtak. a) Ily viszontagságok közt idő folytan elapadtak, elmagyarosodtak s eloláhosodtak, s nemzetiségök már csak történetivé vált. S csak anynyiban jöttek le e napokig mint bolgárok, menyinyiben telkők kiváltsággal bírt, s a rajta lakó a bolgároknak adott kiváltságokat élvezte. E telkek Borberekén vannak.

E rövid vázlat után átmegeyek a morvákra, sajátlagi közleményünk tárgyára.

A morvák, kik fekete németek s anabaptisták és uj keresztények neve alatt is ismeretesek.

a) Jos. Benkő Gen. Transsilv. I. §. CLXIV.

retesek sokkal előbb jönnek Erdélybe, Bethlen Gábor fejedelemsege alatt.

Ezen emberek beszakadása vallásos és politikai véleményök miatt történt. Az anabaptista vallásnak voltak követői, kiknek főelvök a keresztelkedés körül forgott; ők a keresztiséget azon életkorban, melyben az embernek róla fogalma van, megújíták.

E tan a kereszténység kezdetén már megpendült vala. A reformatio idejében, 1521-ben ismét felmerült anynyira, hogy Müntzer Tamás és Storch Miklós Németországban felekezetté alakították, s a népet a nagyok iránt felfegyverzeni indulának.

A politikai számitással ismeretlen népesoport oda ragadtatá magát, hogy 1524-ben Leideni Jánost, a híres Propheta című opera főhősét, egy szabót, királyoknak kiálták. Onnan Hollandiába, majd Angliába, Svájcba harapózkodott; de legfőbb fészket Morvaországban lelte, hol a hivek nagyszerű közös földbirtokot, tanyát vásárlának, s Hutter Jakab és Schelding Gábor vezérlete alatt társias gazdálkodást alapítottak. a)

Innen csempésztetett be Magyarországra is; azonban itt kevés szerencsét tett, mert 1550-n a posoni országgyűlés törvényt kezd hozni ellenek, meghatározzák, hogy kiüzessenek a hazából. b) Sőt 1556-ban oly szigorán vették, hogy kimenetelökre csak is négy héti határidőt szabának. Ugyanazon üldözés érte őket később Morvaországban. c) Honnan a II. Ferdinánd alatt felkeltek, 1622-n bejöttek Erdélybe, s itt Bethlen Gábor fejedelem nem csak befogadő őket; de egyszersmind Alvinczen a Maros partján egy tágos udvartelket, s több külsöt ada birtokukba.

A fejedelmet erre nem csak tollerantiája, de egyszersmind az is vitte, mivel beuök igen jó mesterembereket nyert a haza. Az alvinczi uradalom is nyert, mert a telek és földbirtokért a kastély cselédségét ők látták el kézművekkel. Ily pártfogást nyerve telkökre közös épületeket állítának, s mig egy része mesteremberkedett, a többi a közös földet mivelte; s egy konyhájok lévén, asztalt együtt tartának; s felvalának szabadtva minden adózástól.

Megtelepedésök után még azon évben hongyülés lett Kolozsvártt, s ott a rendek törvénybe igtaták: mikép a bejött és letelepedett, valamint bejövendő új keresztények a fejedelem ne-

kik adott adománya szerint, minden névvel nevezendő mesterséget üzhetnek. Alvinczen vallásukat gyakorolhatják; s kik Alvinczen fognak lakni, adóval nem fognak terheltetni. a)

E hongyülési végzés után adhatá ki a fejedelem adomány-levelét 1622 jul. 4-kéről.

Bethlen Gábor alatt jól ment dolguk, s úgy látszik mint mesteremberek a pártolást meg is érdemelték, mert mint egy 1627-i árszabályozó törvényczikkből láthatni: a hon többi mesteremberei fölé becsültetének; s egyszersmind megemlittetik róluk, mikép köztük volt posztó-, késesináló, szijgyártó, kovács, lakatos, timár, kötéilverő, takács, szöcs, bodnár és fazakas. a)

Bethlen Gábor halála után I. Rákóczi György fejedelem megerősíti ugyan 1631 jan. 7-ről adománylevelöket; de már azon év juniusa 5-éről törvényczikk által tiltatnak ki a szász vásárokból. Azért dolguk rendes vágásában folyt; sőt ugyancsak Rákóczi 1643 majus 7-éről külsőjökhez egy szőlöt is adományozza.

II. Rákóczi György alatt és után a török sarczok miatt adómentességök jött koczka alá. Elsőbb is 1660 jul. 5-én reájok 1000 forint, ugyanazon év octobere 20-án 2000 tallér vetetett. Végre 1662-ben törvénybe igtatattott, mikép adózzanak fejenként, még pedig minden fő két tallért. b) S így adómentességökből is kiestek.

Adománylevelöket azért I. Leopold 1702. mart. 9-én megerősíti. Ugyanekkor erősíti meg őket a birtokosság beleegyezéséből a Zebernik várában két cella birtokában is, mit a vár erődítésénél tett munkájokért kaptak.

Később, 1767. majus 2-áról Mária Theresia is egyezését adja adománylevelökhöz. Azonban 1780-ban Delpini Alajos királyi biztos megjelent közöttök, s az addig társason kezelt birtokukban megosztotatá őket. A birtokot 24 nyilra hasitá, minden családnak külön kiadta részét. Egyuttal szabályokat ada, miszerint azon túl kezeljék. E naptól minden nyilnak meg volt felügyelője a családból; s maig is az akkor kapott szabályok szerint birják.

Végre vallásukat is elhagyák, katolikusokká lettek. Nyelvöket is hazaival cserélék. S ma többé sem nem anabaptisták, sem nem morvák; de azért birtokuk kiváltsága, régi zamatja, s kezelési sajátságos modorából mai napjainkra sokat lehoztak.

Kö v á r y.

a) Ortus et Progressus variar. in Dacia Gentium etc. S. Andr. Hin. §. 1-0.

b) Pozsoni 1550. V. art.

c) Krekvitz 1666-ról. 862. 1.

a) 1622-ben maj. 1-én tartott hongyül. XXIII. art.

b) 1527 24. octoberi art.

c) 1662-i oct. 20-i 19. art.

A m. óvári gazdaképző intézet.

A m. óvári cs. kir. gazdaképző intézetről, annak tudományos s gyakorlati működéseiről a kiképzendő fiatal gazdák érdekében, s egyéb kiképzetéseket érdeklő körülményekről bátor vagyok az érdeklött magyar közönség előtt néhány sorokkal fellépni, — azért leginkább, mert több ízben tapasztalván, hogy a nevezett intézet felől hazánk földmivelő közönsége nem lévén illően felvilágosítva, reményem van, hogy e felvilágosítást kedvezően fogadandja.

Ez intézetet 1850-ben a főhercegi uradalomtól a cs. k. kormány vette át, kibérelvén egyszersmind a hozzá tartozó épületeket s földeket. Igazgatójául a hohenheimi gazdasági intézet directora, gazdasági működései s irományainál fogva érdemlett hirt szerzett Pabst V. ur lön meghíva.

E férfi a mezei gazdaság körül s tanítói pályáján szerzett tapasztalásait használva, iparkodik — a mennyire a körülményei engedik — a tudományos kiképzést egybekötni a tapasztalati eljárásokkal.

A m. ministerium által a tanfolyam ideje négy félvégre határozott. A téli előadások october 15-kén, a nyáriak aprilis 1-sőjén nyitnak meg.

E két évben az előkészítő, segéd s a közvetlenebb gazdasági tanulmányokat elő kell adniok az illető tanároknak.

Növendékekül felvétetnek mind azok, kik némi praxissal bírnak, s a legszükségesebb segéd tudományokba, jelesen a számtanba annyira beavatvák, hogy üzésekben a megkívántató eredményhez reményt nyújtanak.

A tudományok mind német nyelven adnak elő, még pedig a téli folyamokban: számtan; természettan s általános vegytan; ásványés földtan; földisme és mivéléstan; trágyatan; erdőszet; állatboncz- s állatéltan; juh-, ló- és disznótenyésztés; gazdasági műtan; üzlettan; építészet.

A nyári folyamokban pedig következök: mértan, gyakorlati mérések kivételével; erömütan; éghajlattan; állattan (zoologia); fűvészetés növényéltan; növénymivélés; erdőszet folytatása; rétmivélés; állatgyógytan; szarvasmarha és selyembogár-tenyésztés; gazdasági műtan folytatása; földmivélési vegytan; becslési tan; könyvvitel.

A szarvasmarha- s juh-tenyésztést, a gazdasági üzlet s becslési tanok előadását igazgató ur magának tartván fenn, a többi tudományokat

hat tanár adja elő, fontosságuk- s kiterjedésökhöz mért időben.

Számos, e tudományok tanait fejtegető — könyvekkel, s gazdasági lapokkal ellátott könyvtár és olvasó terem nyitva állanak az olvasó közönség számára; nem különben különféle gazdasági szerek s eszközök mintáival felszerelt terem a tanulók használatára.

A téli félévben hetenként egy este gazdasági tárgyalások tartatnak. Ezekhez a tanulók keblökből választanak két elnököt s két ügyvivőt. Az igazgató s tanárok jelenlétében gazdasági tapasztalások, nézetek, s a tanulók által indítványozott gazdasági kérdések tárgyalatnak.

Mi a practicus kiképzést illeti, gyakorta s meghatározott időkbén tartatnak ugy nevezett demonstratiók, az az practicus eljárások s kísérletek az előadott tudományok mezején, melyek szinte számos órákat vesznek igénybe. Emlitendök itt a marhagyógytan, földisme, fűvészet, erdőszet sat. körül tartott demonstratiók, a szántást vetést érdeklő tapasztalati eljárások, s a tanulók által véghez vitt kísérletek.

A vegytan hallgatói számára a vegytani műterem, a tanár felügyelete s vezérlete mellett, gazdaképző intézethez mérve bőkezűen el van látva a szükségesekkel, a kiviendő különféle gazdasági megvizsgálások (föld, trágya, humus sat. analysisek) számára.

Hasonlókép technologicus műterem is létezik, melyben az illető tudomány hallgatói részt vehetnek a technicus műtételekben, ser- s szeszfőzésben, czukor, keményítő, olaj, eczet, vaj, sajt, sat. készítésében.

A kertészetet illetőleg az intézet fűvészeti kertje nyitva áll minden tanuló előtt. Itt az intézet kertésze által gyakorlati útmutatást nyerhetnek a szőlő és fanemesítés, a bor és komló termesztése, gyümölcs és szederfák tenyésztése, s a kertészet többi eljárásai körül. Utolsó időben igazgató ur szőlőkertjét az intézeti ifjuság tapasztalati használatára engedte át.

A tulajdonképeni földmivélés ügyében tanulás- s tapasztalásra alkalom szinte nem hiányzik. Mert egyrészt az intézet kibérelt földjeit, e czélt szembe tartva mivelteti, képviselve benne a rationalis mezei gazdaság főrendszereit. A tanuló okulására ajánlkoznak két, három, négy s öt fordulatu gazdasági rendszerek, takarmány s fűmagmező, s 97 különféle gazdasági növényekkel, különféle mivélés s bánásmód mellett elvetett táblák.

Másrészt pedig a főherceg példányos gazdasága előmozdítja a nevezett czélt. S való-

ban örülni kell, hogy a jelen körülmények közt, e gazdasági intézet, anynyira kedvező helyen, t. i. a főhercegi uradalom szívében állított fel. Mert valamint kétséget nem szenved, hogy a tanuló gazdára nézve nagyobb rendezett gazdaság naponkénti szemlélése szükséges s felette nagy hasznu, ugy a főhercegi gazdaság inkább mint hazánknak bár melyike képes e szükséglet teljesítésére, s hazánkfiainak utánzást érdemlő példányul bizvást ajánlható.

Helyben technológiai tekintetben érdekes ser- s szeszfőző házak és jeles műmalom; erdészetileg nagybecsű angol kert s faültvények; a közelfekvő Marienau-ban műrétek öntözéssel; pusztáin s főkép Wittmanshof s Kazimirben finom juhtenyésztések, e helyeken s általában az egész főhercegi gazdaságban különféle fajú fejős tehennel ellátott s istállón üzőt marhatartások léteznek. Ezek, s a vetési rendszerek szerencsés megválasztása, sorbeli vetések s gazdasági gépek kiterjedtebb használata, s az őszes gazdaság szerkezete és üzlete, a tanuló fiatalság kiképzetésére csak jótékony befolyással bírhatnak.

Nem hagyhatom még említés nélkül b. Sina nagyszerű czukorgyárát Sz. Miklóson, s gr. Zichy zorndorfi híres tökejuhászatát, melylyeket ugy, valamint a többi érdekes gazdaságokat, a tanuló rövidebb vagy hosszabb kirándulások alkalmával, az igazgató vagy az illető tanárok kíséretében gyakorta látogatják.

Kitetszhetik ezen adatokból, hogy az ifju gazda ily kedvező körülmények közt tanulhat s haladhat — elméletileg s tapasztalatilag, — de kitetszik egyszersmind — mi az előadott s mivel gazdának valóban szükséges tudományok számát illeti — hogy habár fáradhatatlan szorgalommal ragadja is meg ezen kiképzetésére ajánlkozó alkalmat, a tanárok minden ügyessége mellett, e tudományokban kiterjedésök- s fontosságukhoz képest a mezei gazdaságra nézve, alig fog haladhatni rövid két év alatt anynyira, mennyire azt a tudomány jelen állapota mellett, egy felsőbb gazdasági intézetet látogatott mivel gazdától várhatnók.

Hogy tehát az általa itt töltött két évnek, az intézet intézkedéseinek, a tanárok szorgalmának hatályos sikere legyen, szükséges, hogy az előkészítő tudományok s gazdasági gyakorlat birtokában legyen. Ezen föltételek alatt szorgalmát egyedül a mezei gazdaságot közvetlenebben érdeklő tudományokra szánván, ezeket érthetni s kielégítő mértékben magáévá fogja tehetni. — A ki pedig sem az egyik, sem a má-

sik föltétel birtokában nem levén, az intézetet eredményesen kívánna látogatni, az szerezzen előbb némi praxist, inkább három évre terjeszse ki tanulási idejét, — az elsőben az előkészítő, a többi két évben a gazdasági tudományokat élvezve.

Mi végtére az életet illeti, az meglehetősen drága, s arra nézve, ki mulatni akar, unalmas. Ruházatot, s tanítási pénzeket ide nem számítva, szerény szükségletek mellett 500 pftokig rúg egy évi kiadás. A tanítási pénz az első évre 80, a másodikra 40 pft. Szorgalmas és szegényebb tanulók közt hat 120 pftokból álló főhercegi stipendium s hat tandíjmentesség osztanak ki. — A tanulók részint az ugynevezett várban, mely az intézet széke, részint a városi polgároknál laknak.

Jelenleg százan hallgatják az előadásokat. Ezek közt van 35 Magyarhonból, ide értve Erdélyt, a Voiwodinát s Horváthországot; 22 Csehországból, kik közül többen illető uradalmaitól küldettek ide magasabb gazdasági kiképzés végett; mely példát nagyobb földbirtokosaink, önhasznukat szemmel tartva, követhetnék. Austriából 13; Galieziából 10, Tirolból 2 jelent meg. Ezenkívül még 2 hessen-dramstadti; 5 morva; 2 stájer; 2 porosz; 1 krajnai; 2 bajor; 3 sziléziai és 1 schweiczi vétettek föl a hallgatók sorába.

Az elősoroltakat nem tartottam fölöslegesenek közölni a magyar földmivelő közönséggel, soraim kezdetén említett okon kívül azért is, minthogy kívánatos volna, hogy míg m á s, v á r a k o z á s a i n k és s z ü k s é g e i n k n e k m e g f e l e l ő b b e b b e l i m a g y a r i n t é z e t n e m l é t e z i k: fiatal gazdáink, hazánk anyagi felvirágzása s a mezei gazdaság érdekében, minél nagyobb számmal látogassák a fennálló intézetet. *) Mky. G.

KOLOZSVÁR december 10-kén.

— Még egy rövid hetünk van ugyszólva, míg a tőlünk elfordult nap távolsága tetőpontjára hág, hogy ismét felénk forduljon, és időnk még folyvást oly szelid, a napsugárok oly vidoran sütnek, hogy csak a korábbi esőzések maradványa, a szilárdulni nem akaró sár, meg a gyakran ránk boruló nedves ködök miatt hiszszük, hogy az ősz búcsuzó félben van. Egészen ellenkező eredményt nyertünk az időjárásban,

*) T. olvasóink ohajtásának hittünk megfelelni, midőn e cikket a G. Lapok után közöljük. Szerk.

mint a minőt némi felkapott időjosi jelek után vártunk. Midőn augustus második hetében a gólyákat már karavánokban öszszecsopotortosulva láttuk tőlünk vonzóbb vidékek felé elvándorolni; a kora költözés meglepett s a tél koránti bekövetkezése iránt aggódni kezdünk. Később a bő magyaró-termés is a nép ama hiedelme szerint „sok magyaró, erős tél” hasorlót látszék jósolni. De mind hasztalan! az eredmény ellenkezőt mutat. Ugy látszik, hogy most tán még a természetben is ugyanazon okok nem ugyanazon eredményeket szülnek, mint régen. Elég az hozzá, hogy minden ellenkező előjelek dacára öszünk folyvást nagyon szelid, úgy hogy, ha Miklós napja el nem telik, pásztoraink, kiket ezen határnapig szoktak fogadni, még folyvást kün pászterolhatnak városunk igátlan barmait. A tartós szelid idő természetesen gazdáinknak inyére van, mert a mellett, hogy a vetések is gazdagon tenyészhetnek, sem fa, sem széna nem fogynak oly nagy mértékben. Csak kár, hogy a vetések, kivált a korán vetettek, a vidéken mint halljuk, oly anynyira pusztultak és pusztulnak, hogy nagy részét egészen ki kellett szántani és újból bévetni, sőt félnek, hogy tavasszal is nem kevés hasonló eljárást kell követni. Valóban nagy csapás, ha meggondoljuk a mostani magas gabonaárt, minőt ily időtájban nem értünk mostanság városunkban. Ezek után mit hozand a titokteljes tavasz, nem tudjuk, de feltehetjük, hogy olcsó gabonát nem szállítand piacunkra; mert akkor mostani producenseink igen nagy része is consummens leend.

* K. FEJÉRVÁRRÓL érkezett magán-levél szerént e hó 4-kén este a püspöki udvar tűzvész martaléka lön. Előbb a praepost ur istálója gyuladt meg. A tűz belőlről keletkezvén, oly hirtelen terjedt, hogy a benn lévő állatok közül három ló s egy bival oda égett, csak egy lovat sikerült kimenteni, azt is vakon s félig öszszéégve. Daczára a szélnek, s noha csak későn jött segítség, a templom nem gyúlt meg. Veszprémi praepost urat is sikerült a komoly vészből megszabadítani. Később a helyörség vizipuskákkal siettett elő, s az oltás körül nagy tevékenységet fejtett ki. A levél írásakor a tűz ugyan még eloltva nem volt, de reményleni lehet, hogy elfojtják.

H I R F Ű Z É R.

— A M. Vásárhelyen felállított dohánybeváltó kerületi hivatal működését october 16-án megkezdte.

— A dohányegyedárusságnak Magyarországrai kiterjesztése óta a cs. k. gyárakban kétszer anynyi szivarmentyiség készítése szükségeltetik, mint az előtt.

— Magyarország egyes helyein a burgonyavész csakugyan mutatkozott az idén is. Így Szombathelyről írják, hogy a betakarított termésnek harmad része már is elrothadt.

— A budai hajó-gyárban 1400 munkás dolgozik.

— Hirszerint az államigazgatás 56 mozdonyt rendelt meg a semmeringi pályához, miután ez már a jövő tavasszal a forgalomnak át fog adatni.

— A magyar lapok száma újévtől kezdve egygyel fog szaporodni. A pesti nemzeti színház ügyvezetője gr. Festetics Leo „Délibáb” című színházi lapot ad ki, melynek fő dolgozó társa Jókai Mór, — s tartalma szépirodalmi, szépművészeti s társaséleti leend.

— Az austr. nemzeti bank figyelmeztetést bocsátott ki, miszerint a IV. alaku 5, 10; 100 és 1000-es bankjegyek mind fizetés, mind beváltáskénti elfogadása a bank pénztárai által 1852 decemb. 31-kén meg fog szünni, s ily bankjegyek tulajdonosai ez időn túl azoknak V. alaku jegyekérti beváltása végett közvetlen a bankigazgatósághoz kell hogy folyamodjanak.

— A jelen közigazgatási évnek már tudva lévő eredményei szerint a közvetett és egyenes adókból várható bevételt 225 millió ftra teszik. 1850-ben a rendes állambevétel öszszesen mintegy 180 millió frtot tön, tehát az idén körülbelől 45 millióval megy többre.

— Gallicziába nagy mennyiségű gabonát szállítanak Oroszországból, minthogy az Oroszországban jelenleg létező nagy készletek következtében Galicziában a gabonának legjobb piacza van.

— A jolsvai időjós szerint december hasonló lesz novemberhez; lágy, többnyire borult, nedves időnk leend. Januar és februárban is, mely hónapok szél és vihar között téli köpenyeget öltenek magokra, a hideg és meleg váltakozni fog.

— A földmívelési és bányaugyi m. ministerium kijelenté, miszerint egy korszerű erdő-törvény már Ő Felsége szentesítése alá terjesztett, s e szerint e törvény nem sokárai megjelenése valószínű.

— Az austriai nemzeti bank a bankfiókleszámítolási intézet alaptökéjét félmillió pforinttal szaporitá.

— Angolhonban a juhok körömbetegségét

sajátszerűleg gyógyítják. A juhok lábára gúttaperchából készült kis cipőket vettek, melyekben bizonyos por van. Ez által a körömfájásnak nem csak eleje vétetik, hanem a meglévő baj is megszűnik. Hirlapok állítása szerint nagy mennyiségű ily cipőcskék vannak utba Austria felé.

— Austria s Oroszország közt a sószállításra nézt 1852-től tíz évre szerződés kötöttet. Austria évenként 4 millió forint áru só fog szállítani Bochniából és Wiliczából. A belföldi sótermelés szaporítása végett az austriai sóbányáknál új telepek fognak megkezdetni, s a dalmat-oroszországi partok sógazdagsága kibányászására is készültek tételnek.

— A cigánykovácsokra nézt a hatóságok utasítást kaptak, őket ép úgy tekinteni, mint más iparost; kik 1852 előtt már folytatták az üzletet, jogukban meghagyatnak, az ez időn inneniek pedig csak a törvényes feltételek teljesítése után nyernek jogot üzletük folytatására. Egyszermind intézkedés tétellett a vándorló cigány-iparosokat egy bizonyos helyre telepedésre birni.

— Az oktatásügyi m. ministerium összeiratni rendelte mindazon falvakat, melyek oly plebaniahoz tartoznak, hol iskolák nem léteznek, hogy az e tekintetbeni hiányokat átlátni s azokon segíteni lehessen.

— A gyógyszerházakról szóló rendeletre a kért véleményezések nagy része már beküldetett, s a felettei tanácskozások Bécsben nem soká megkezdetnek. Hír szerint ez új törvény az új iparszabályokkal fogja megjelenni.

— A határszéli vámhivatalok emékeztettek, miszerint innep- és vasárnapokon az isteni tisztelet ideje alatt semmi hivatalos foglalkozást ne kezeljenek.

— A nem sokára kiadandó törvények közt van, mint állítják, azon szabályzat is, mely a kereskedelmi és iparczikkék bélyeggel ellátásáról szól, s mely az ipartulajdon biztosítását segitendi elő.

— A Bánátban, mint állítják, tetemes mennyiségű hüvelyes vetemény van felhalmozva, mely okból a gabonaárak emelkedésétől nem igen tarthatni.

— Hivatalos tudósítás szerint Bukovinából, Nowosilitza határszéli helységben a marhavész kiütött.

— A bányaugyi törvény új vizsgálat alá vétetett.

— Statistikai adatok szerint Magyarországnál évenként 80,100,000 mérő búza terem.

— Hamburgba nem régiben ökröket hajtottak Magyarországról, melyek nagy figyelmet

ébresztettek. — A magyarországi ökörhús — mint ott felfedezék — igen jó.

— Ujabb időben többször fordult elő eset, miszerint a thea még Chinában meghamisítják, még pedig különböző vegyítések által. Ohajtan-dó volna, hogy a vegyészek a valódi theának ismertető jeleit meghatároznák. Anynyi tudva van, hogy a valódi thea elégéskor csak 5 prent hamvat hagy maga után, míg a hamisítottból 35—45 is marad.

— Az austriai szabad. nemzeti bank kimutatása megjelent. A tőkekészlet 43,359,473 frt, 4²/₃ kr; a bankjegyforgalom 199,142,234 ft. volt. A tőkekészlet tehát mult bónap óta keveset változott, de a bankjegyforgalom több mint 1,400,000 ftal kevesbedett.

ELEGYTÁR.

(Kérdés és felelet.) Egy német lap következő kérdést intézé a tudósokhoz megoldás végett: Nem volna-e lehetséges vegy- és géptani működések által, a selyem-hernyó mellözésével, az eperfalevelekből selymet állítani elő? — Erre mindjárt egy másik lapban feleletül következő kérdés jelent meg: Nem volna-e lehetséges vegy- és géptani működések által azon füvekből, melyeket a juh eszik, gyapjút állítani elő?

(Az aranypénz térfogata.) Europa összes pénztőkéjét 320 millio font sterlingre számítják, s ha felteszszük, hogy ennek fele, tehát 160 millio ft. st., aranyból állana, ez összeg egy tömegbe öntve oly koczkát képezne, melynek oldalai 26 láb 9 hüvelyk és 8¹/₂ vonalt tennének. — A californiai aranytermés 1850-ből 7,524,835 ft. st., 9 láb, 8 hüvelyk s 1 vonal nagyságu koczkát adna. — Az 1850-ki 4 millio ft. st. orosz termelés tesz 7 láb, 10 hüvelyk, 1 vonal nagyságu koczkát.

(Gutta-percha-papír.) Egy francia tudósnak sikerült a gutta-perchát anynyira megtisztálni, hogy tökéletes fehér legyen, s egyszermind a legfinomabb selyempapír vékonyságu lapokat állit elő. A gutta-percha ily alakban a könyomatokra inkább alkalmas, mint a legfinomabb chinai papír. A világos helyek oly tiszták, és fényesek, hogy papíron ilyeneket elő nem állithatni. Minthogy a gutta-percha-lap átlátszó, másik oldalán a kép mindig megforditva áll, mi okból más papírra vagy kölpra átrajzolni igen könnyü.

(Megszáritott tojások.) A tojás sokáigi eltartására következő mód ajánltatik: A tojásnak őszszekavart sárgáját és fejejét porcellán- vagy üveglapra kell kenni egy vonal

vastagságra s ezt megszáritani, azután újra békenni s a szárítást ismételni, — végre levakarni. Az így készült port jól bezárt edényben kell tartani. Egy font tojásporra használatkor jön 2 font hideg víz, melyben felhabartatik. 1 font ilyen por 50 tojás helyét pótolja. A tojásfejer magára hamar szárad; hogy a sárgát magára száraszsa az ember, minden tojássárgához 1 lat cukort kell vegyíteni.

(Óriási hagymákat termelni.) A legnagyobb és legegészségesebb hagymákat télen át kemencze mellé kell aggatni, hogy csaknem kiszáradjanak. Ha aztán az ilyen hagymát tavasszal kiültetik, mag-kórót nem hajt, csak

leveleket, s úgy kiterjed, hogy néha egy fontnál nehezebb lesz.

(Télen epret termesztani.) Az úgy nevezett hónapos epret tavasszal virágcserepbe kell ültetni, jó kövér földbe, s ezt nyáron át a kert oly részébe helyezni, hová a nap csak délig süt, s szorgalmasan öntözni. Midőn az éji fagyok beállnak, a cserép a szobába vitetik s a délre nyíló ablakba helyeztetik. A szobában 18 foknál nagyobb melegnek nem szabad lenni. A föld felső részét ilyenkor fris, kövér földdel kell felcserélni s szorgalmasan öntözni. Ily módon egész télen át gazdagon gyümölcsöző töket nyerhetni.

A kolozsvári keresk. s iparkamara befolyása mellett szerkeszti Berde Áron, tanár.

PIACZI ÁRJEGY:

	Erdélyi kőből.		Búza.		Elegyb.		Rozs.		Árpa.		Zab.		Törökbuza.		Hús.	Gyertya.	Fa		
	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	kr.	1 font.	kr.	ft.	kr.
Kolozsvár dec. 9-kén	16	—	10	40	10	—	8	—	4	24	8	—	15 ¹ / ₂	—	56	23	—	—	—
K. Fejérvár nov. 30-án	13	48	12	24	8	36	—	—	5	12	6	40	14	—	54	20	—	—	—
N. Enyed nov. 30-kán	13	5	10	10	7	40	—	—	4	24	6	5	15	—	54	16	15	—	—
Beszterce nov. 30-án	16	—	11	15	9	37	—	—	4	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
Sz. Udvarhely nov. 30-n	13	20	11	—	6	40	—	—	4	—	7	40	14	—	—	15	—	—	—
N. Várad dec. 1-én	12	45	10	52	8	37	6	—	4	52	7	30	19	1 ft	—	30	2	—	—

Bécs decemb. 4. Agio: arany 20³/₄; ezüst: 15³/₄.

MAGÁN-HIRDETÉSEK.

24. (5—6) Hunyad megyében Bábólnán és Hátszeg vidékén Nalác-vadon, két terjedelmes jószág, mihez többféle regalék, nagy kiterjedésű erdők, fűrész- és lisztelő malmok, korezmák, valamint különösen Bábólnán egy szeszgyártásra alkalmas telek és épület, s circa 1200 veder borra már ismét termésbe hozott nemes szőlők tartoznak, jövő 1853-dik év sz. György napjától kezdve, több évekre, együtt vagy külön, a gazdasági eszközök béres ökrök és a takarmány egy-harmadának átengedése melletti, haszonbérbe adandó. Bővebben értesülhetni Szászvároson Nagy Zsigmond ur által vagy Bábólnán az alsó udvarban.

34) Tilsch könyvkereskedésében megszerezhető még ERDÉLYI GAZDASÁGI KÖNYVTÁR. I. füzet. A gyorsan és biztosan gyógyító LÓORVOS. Számos gyógyrendeletekkel, füzve . . . 30 kr.

II. füzet. TANÁCSADÓ A LÓVÁSÁRBAN, lovasgazdák s más járatanabb lókedvellők számára 1 képpel . . . . . 30 kr.

III. füzet. Legujabb s hasznosabb MÉHÉSZKÖNYV füzve . . . 12 kr. A 3 kötet együtt 1 f. 12 kr.

MÉHTENYÉSZTÉS, vagy a méhtenyésztésnek újmódjáról. Irta Szarka Sándor 44 köre metszett ábrával 1 it.

EGY MEZEI GAZDA ÉLETE. Olvasó könyvül a kisebb tehetségű gazdák s főleg a köznép számára. Irta S. Biró Miklós füzve 1 ft. 20 kr.

35.) (1—2) Az okosság előre vigyázat parancsolta kötelességből kiindulva, újból a-

jánljuk a cs. kir. kiv. AUSTRIAI ELSŐ BIZTOSÍTÓ INTÉZETET

TÜZ ÁLTAL OKOZOTT KÁROK ELLEN.

Ez intézetnek tulajdonképen nincsen ajánlásra szüksége, mert igen bőven részesül mindenhol pártoltásban, csak is figyelmeztetni kívánjuk inkább azokat, kiknek eléghe-tőjük vagyon, p. o. házak, istállóik, csűrök, gabonájok, u. m. széna, szalma s t. ef. hogy ez intézet tűz által okozott károk ellen mindenkor kész az alólirt ügynökségnél csekély díjért biztosítani.

Az alólirt ügynökség oly állapotba helyeztetett, hogy a békövetkezett égés után közelebb eső helyeken 8, távolibbakknál 10—14 napra az egész kárt kifizetni képes.

Bővebb felvilágosítással szívesen szolgál Tilsch János s. k. ügynök.

Programm.

A cs. kir. kiválts.

austriai első Biztosító-társaság

Bécsben

a szabályai 1. §-ban lévő felhatalmazásnál, s az 1848-ki közgyűlés e felett hozott határozatánál fogva mainaptól kezdve, az osztalék-táblák által meghatározott bizonyos összeg fizetése mellett átveszen következő biztosításokat:

I. ÉLETBIZTOSÍTÁST. Ez alatt oly szerződés értetik, miszerint bizonyos személy elhunytakor, egy előre meghatározott összeg fizettetik ki.

Ez osztály szerint a biztosítás történik:

1. egy egész életre.
2. meghatározott időre, vagy 5 vagy 10 évre.

Az első esetben a tőke kifizetik, bár mikor történjék a biztosítottnak halála; az utolsó esetben, ha az az előre meghatározott időben történik.

II. KIÁLLÍTÁSIBIZTOSÍTÁST. A társaság kötelezi itt magát bizonyos személynek, előre meghatározott tőkét fizetni, ha az a 19, 20, 21, 22, 23 vagy 24-ik év lefolyta után még életben van.

Ez életkor előre meghatározandó, s mindenkinek lehetségessé tétetik ez által, egy tetszés szerinti harmadik személynek (a biztosítottnak) bizonyos életkorba léptekor valamely tőkét helyezni maga kiállítására végett rendelkezése alá.

III. JÖVEDELEMBIZTOSÍTÁST. Ez osztályban a belépőnek bizonyos évi jövedelem biztosítatik.

Az osztaléktarifában meghatározott, egyszer mindenkorra fizetendő tőke letétele mellett, mely a társaság viszáskövetelhetlen sajátjává lesz, a belépő választásától függ a jövedelmet évenként, vagy az igazgatósággal különös egyezés szerint, félévenként húzni.

Az igazgatóság hiszi, hogy ily nemű biztosítások felvétele által azon közönség sürgős kívánatának felel meg, mely más üzletágra iránt ép anynyi bizalmat, mint hű ragaszkodást mutatott.

Valamint a biztosításoknál elemi csapások ellen, melyek egyesek jólétét megrázzhatják, úgy itt is sokak egyesülése által, az egyesek aránylag csekély adózása mellett, a családok szerencséje biztosítására a legjótékonyabb eredmény czéloztatik, midőn pénztőkék szerzettnek,

Biztosítási feltételekből példányokat, valamint bővebb értesítést szerezhetni a fennirt ügynöknél.

melyeknek létezése anynyival kívánatosb, menynyivel azoknak igénybevételére a szükség bizonyos, sőt gyakran váratlan közelben van, minthogy mindenki tudja, hogy a természet adóját előbb vagy utóbb le kell fizetnie.

Hányan lépnek váratlan hamar ki ez életből, kik az egészség virágában vannak, s pedig minden gyöngéd férj, minden gondos atya, minden szerető anya szeretné a hátramaradtak szerencsését ez eset beállta előtt biztosítani. Ugy némely könnyebben fogja az élet viharait elviselni, ha csekély megtakarítás által övéinek vagyont biztosított azon pillanat óta, melyben valamely életbiztosító-társasághoz állani magát elhalázzá. Mások, kiknek a gondviselés nagy tetterőt, de kevés vagyont adott, oly terveken török fejöket, melyeknek biztos nyereségét csak azon veszély fenyegeti, hogy a halál a vállalkozót idő előtt elragadja munkájától. Ha azonban ez aggodalom az által megszüntetve van, hogy az illető valamely biztosító-társulatba tartozik, úgy könnyen akadnak barátok, kik segítyt nyújtanak a munka véghezvitelére. Szülők, kik elégtűlten nézhetik reményteljes gyermekeiket, gyakran aggódva tekintenek azon időre, melyben a fiu az életbe lépend s hivatását követni fogja; melyben a leány, az atyai házat elhagyva, saját háztartást kell hogy kezdjen. Ők nem képesek gyermekeik szerencsését pénzalappal biztosítani. A társaság itt is közvetítőleg lépik fel, mert csak kis áldozat szükséges a gyermekeknek azon időben kiállítását biztosítani. Hány elaggott ember néz aggódva a jövőbe, ki minden hozzártartozóit elhunyni látta, s egyedül maradt, ha munkája gyümölcse nem elég élete fentartására, ha tán épen bizonytalan! ki gondoskodjék róla? A társaság! Ez átveszi a tőkét s évről

évre vagy félevről félevre sokkal nagyobb jövedelmet fizet neki, mint miőt önmaga szerezhetett volna.

Hogy azonban ily előnyöket elérni lehessen, s azokat **okvetlen** valósítsa, az ily biztosításokat átvevő társaság kötelessége, a tudományosság terére lépni s azt el nem hagyni, hol az ily nemű biztosításoknak biztos alapja s szilárd fennállása egyedül gyökerezik. Az igazgatóság megvan győződve, hogy e kötelességnek eleget tenni képes. Az osztaléktariffa kiszámításánál, tapasztalás által biztosított, legjobb segédeszközök használtattak, s a biztosítási feltételek átnezeténél ki fog tűnni, mennyire törekedett az igazgatóság, azon könnyebbitéseket és kedvezményeket tenni, melyeket biztosan lehet engedni.

A francia-, angol- és németországi tapasztalásokat használva az igazgatóság egyelőre csak a kezdetben említett biztosítási nemeket hozhatta be; azonban fentartja magának, a biztosítás ezen ágának kelő kifejlődésekor, oly biztosításokra is kiterjeszkedni, melyek a közszükségnek megfelelőnek, s oly kedvezményeket léptetni még életbe, melyeneket fejlődöttsége megenged.

A társaság e biztosításokért jelentékeny vagyonával kezeskedik, mely most áll:

3,000,000 ft törzstőkéből s ezen kívül 1,400,000 ft tartaléktőkéből s félretett osztalékokból, még le nem folyt biztosításokból, tehát

4,400,000 forintból

Vegye tehát a közönség szívesen azt, mi jó szándékból nyújthatik, s e biztosításoknak is ajándékozzon anynyi részvétet, menynyivel a társaság más vállalatai iránt eddig viseltetett.

A cs. k. kivált. austriai első Biztosító-társaság IGAZGATÓSÁGI ÜGYNÖKE
Tilsch János.